ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ ЯКВАСА ТАМА, ЕСКВАЙРА

(колишнього редактора журналу "Нісенітниця")

АВТОБІОГРАФІЧНА ОПОВІДЬ

Український переклад. В. Б. Носенко, 1992.

Мені вже чимало років, та коли я довідався про смерть Шекспіра і містера Емонса, зрозумів, що й на мене чекає така доля. Ця думка спонукає мене покинути літературну ниву і спочити на лаврах. Однак я вважаю, що зректися літературної кар'єри потрібно так, щоб це стало наукою нащадкам, і тут я не можу придумати нічого кращого, ніж залишити їм опис моїх перших кроків на тому терені.

Справді, моє ім'я так часто і довго муляло очі нашій публіці, що я не тільки вважаю цілком природною зацікавленість, яку воно викликає, а й згоден задовольнити навіть крайні її вияви. Адже обов'язок кожного, хто досяг слави,— сяяти провідною зорею тим, котрі ще тільки пнуться до неї. Тому в цій праці (яку хотілося назвати "Пам'ятки літературної історії Америки") я збираюсь детально проаналізувати мої, нехай іще досить непевні і нерішучі, перші кроки, що вивели мене на широку дорогу, якою піднімаються до вершини загального визнання.

Вважаю зайвим розводитись про моїх далеких предків. Мій батько, Томас Там, есквайр, протягом багатьох років був кращим перукарем у Хлюст-Сіті. Його заклад став немов клубом місцевих славнозвісних осіб, переважно представників журналістської братії, одна згадка про яких викликає в усіх почуття глибокої поваги і страху. Щодо мене, то я вважав їх богами і жадібно ловив кожне мудре й дотепне слово, які, наче злива, лилися з їхніх вуст під час "намилювання". Перший вогник творчої наснаги спалахнув у мене тої незабутньої миті, коли блискучий редактор "Ґедзя", очікуючи своєї черги намилюватись, продекламував перед

нашими підмайстрами незрівнянну поему на честь "Справжнього Брильянтину Тама" (ця назва походить від імені його талановитого винахідника, мого батька), за яку фірма "Томас Там і К°, перукарі" винагородила його з королівською щедрістю.

Геніальні вірші на честь "Брильянтину Тама" вперше пробудили в моїй душі божественне натхнення. Я не вагаючись вирішив стати великою людиною, але спершу — великим поетом. Того ж вечора я впав перед батьком навколішки.

— Батьку,— сказав я,— пробач мені! Мене вже нудить од мильної піни. Я твердо вирішив не бути перукарем. Я хочу стати редактором... хочу стати поетом... хочу писати вірші на честь "Брильянтину Тама". Прости мені і допоможи стати великим!

— Мій дорогий Яквасе,— мене назвали Яквасом на честь заможного родича, який мав таке прізвище,— дорогий мій Яквасе,— відповів батько, підіймаючи мене з підлоги за вуха,— Яквасе, дитино моя, ти добрий хлопець і душею — викапаний батько. Та й голова в тебе чимала, і, певне, недурна. Я вже давно до тебе придивляюсь і хотів би бачити тебе адвокатом. Однак адвокати тепер не в шані, а професія політика і поготів. Загалом ти маєш рацію, нічого кращого за редакторське ремесло не знайти, а якщо ти до того ж станеш поетом,— до речі, більшість редакторів — поети,— ти одразу вб'єш двох зайців. Попервах я підтримуватиму тебе. Я надам у твоє розпорядження горище, дам перо, чорнило, папір, словник рим і примірник "Ґедзя". Сподіваюсь, тобі досить цього?

— Було б чорною невдячністю з мого боку вимагати /чогось іще,— в запалі вигукнув я.— Ваша щедрість не має меж. Я віддячу вам тим, що зроблю вас батьком генія.

Так закінчилась моя розмова із цією найкращою людиною, і одразу по тому я ревно заходився писати вірші, оскільки надії сісти в редакторське крісло покладав здебільшого на них.

З перших моїх спроб на поетичній ниві я впевнився, що вірші "Брильянтину Тама" не можна назвати шедевром. Вони радше дивували мене, ніж надихали й напучували. Цілком природно, в мене опускалися руки, коли я порівнював ті блискучі витвори фантазії з власними недолугими віршами, і тому довгий час зусилля мої були марні. Зрештою в мене з'явилась одна з тих напрочуд оригінальних ідей, які час од часу осявають мозок генія. А суть її полягала в тому... хоча ліпше послухайте, як усе відбувалось. Якось я порпався серед різного мотлоху у старій книгарні на околиці міста і несподівано натрапив на кілька старовинних, нікому не відомих або цілком забутих фоліантів. Букініст віддав їх мені за безцінь. З першої книги, здається, перекладу "Пекла" якогось Данте, я старанно виписав довгий уривок про чолозіка на ймення Уголіно, що мав клопіт з дітьми. З другої, де було вміщено багато старовинних п'єс, забув якого автора, я таким же способом і так само ретельно переписав чимало віршів про "ангелів", "святу благодать", "клятих демонів" і багато інших речей у такому ж дусі. З третьої, яку написав якийсь сліпець, чи то грек, чи то якийсь індіанець,— навіщо мені пам'ятати всякі дурниці,— я запозичив близько п'ятдесяти віршів про "гнів Ахіллеса", "пожертви" і таке інше. З четвертої, яку, пригадую, теж написав сліпий, я вибрав пару сторінок, де йшлося лише про "град" і "світло небесне", і хоча сліпому не до снаги описувати світло, все-таки вірші були досить непогані.

Старанно скопіювавши ці поезії, я підписався під ними гарним і гучним ім'ям "Миломий" і переслав кожну в окремому конверті до редакцій чотирьох наших провідних журналів з проханням негайно надрукувати їх і не затримуватись із виплатою гонорару. Проте, незважаючи на ретельно продуманий план (успіх якого позбавив би мене великого клопоту в майбутньому), я переконався, що декого з редакторів не так легко пошити в дурні і що вони завдали coup-de-grace (1) (як кажуть у Франції) моїм рожевим мріям (як кажуть на батьківщині трансценденталістів).

(1) Удар милосердя, яким добивають жертву (фр.).

Одне слово, всі, як один, журнали не лишили каменя на камені від добродія "Миломия" у своїх "Щомісячних відповідях кореспондентам". "Гармидер" розгромив його так:

"Миломий" (хоч би ким він був) прислав нам довге писання про багатодітного навіженого на ймення Уголіно, якому слід би висікти своїх шибеників і повкладати їх спати без вечері. Ця історія надто банальна, я б навіть сказав, нудна. "Миломию" (хоч би ким він там був) явно бракує уяви, яка, на нашу скромну думку, не тільки душа ПОЕЗІЇ, а й саме її серце.

"Миломий" (хоч би ким він там був) зухвало вимагає, аби ми, не гаючи часу, надрукували його нісенітниці і "не барились зі сплатою гонорару". Ми не друкуємо й не купуємо таких дурниць. А втім, нема сумніву, що за ввесь той мотлох, який він грамузляє, радо вхопляться редакції "Горланя", "Ласуна" або "Нісенітниці".

Признатись, "Миломию" така оцінка видалась надто несправедливою. Та найприкріше вразило його слово ПОЕЗІЯ, надруковане великими літерами. Якою зневагою до поетичної творчості відгонили ці шість літер! Не менш суворо вичитали "Миломию" і в "Горлані", який надрукував буквально таке:

"Ми отримали надзвичайно чудне і образливе послання від автора (хоч би ким він там був), що підписався "Мило-мий", таким чином принизивши велич славетного римського імператора, який також мав це ім'я. У листі "Миломия" (хоч би ким він був) ми знайшли огидні і безглузді віршики про "небесних ангелів",— віршики, які могла витворити лише хвороблива уява таких божевільних, як, скажімо, Нат Лі чи "Миломий". І за всі ці дурниці нас смиренно просять сплатити гонорар. Ні, сер, не вийде! Ми не платимо грошей за абищо. Зверніться до редакцій "Гармидера", "Ласуна" або "Нісенітниці". Ці так звані періодичні видання

охоче приймуть від вас будь-який літературний мотлох і не менш охоче пообіцяють сплатити гонорар".

Це було надто несправедливо щодо бідолашного "Миломия", та в даному випадку вістря сатири спрямовувалось проти "Гармидера", "Ласуна" і "Нісенітниці", які дошкульно названо періодичними виданнями, та ще й виділено ці слова курсивом, що мало б уразити ті журнали в саме серце.

Насипав перцю і "Ласун", який висловився так:

"Суб'єкт, який з неприхованим задоволенням називає себе "Миломиєм" (інколи ниці люди прикриваються іменами славетних небіжчиків!) переслав нам п'ятдесят-шістдесят рядків своїх віршиків, що починаються так:

Гнів твій, Ахілле невблаганний,

заподіяв грекам лиха незчисленні...

і т. д., і т. ін.

Маємо за честь шанобливо повідомити "Миломия" (хоч би ким він там був), що навіть перший-ліпший складач нашої друкарні може віршувати значно краще. В "Миломия" не все гаразд з розміром; йому слід навчитись підраховувати склади. У нас не вкладається в голові, чому саме він вирішив, що ми (ми, а не хтось інший) будемо безчестити сторінки нашого журналу такою безглуздою писаниною. Чесно кажучи, навіть "Гармидер", "Горлань", "Нісенітниця", котрі не гребують ніяким літературним мотлохом і можуть без вагань друкувати "Наспіви Матусі-Гуски" як оригінальний ліричний твір, навряд чи вхопляться за таку дурницю. І "Миломий" (хоч би ким він там був) іще насмілюється вимагати гонорар за свої безглузді вправи. Невже "Миломий" (хоч би ким він там

був), не знає, невже не може збагнути, що ми не надрукуємо його, навіть коли він заплатить нам".

Учитуючись у ці рядки, я відчував, що стаю все меншим і меншим, а коли натрапив на те місце, де редактор глузливо називає мою поему "віршиками", зовсім занепав духом. Мені стало шкода бідолаху "Миломия". А втім, "Нісенітниця" виявилась ще менш милосердною, ніж "Ласун". Адже саме "Нісенітниця" написала:

"Той жалюгідний віршомаз, який підписується ім'ям "Миломий", такий небагатий на розум, що плекає надію, буцімто ми надрукуємо його безглузду, неоковирну й зарозумілу мазанину і сплатимо за неї гонорар. Ви можете скласти уявлення про цю писанину з таких більш-менш зрозумілих рядків:

О світло небесне! — град священний,

Первістку неба новонароджений...

Ми кажемо "більш-менш зрозумілих". А чи не пояснить нам шановний добродій "Миломий" (хоч би ким він там був), як це "град" може бути "священним"? До сьогодні ми були переконані, що град — це замерзлий дощ. А може, він роз'яснить, як замерзлий дощ може бути водночас "священним градом" (якщо таке можливо взагалі) і "новонародженим", адже цим останнім словом (якщо ми хоч трохи тямимо в англійській мові) називають немовлят віком до шести тижнів. Немає рації навіть дискутувати з цього приводу. Проте "Миломий" (хоч би ким він там був) виявляє нечуване нахабство, вимагаючи, щоб ми не лише надрукували ці вправи невігласа, а й неодмінно сплатили гонорар! Отакої! Ну й молодець! Слід було б провчити цього зарозумілого писаку і справді надрукувати його поетичні відкриття verbatim et literatim (1), так, як вони з'явились з-під пера автора. Важко придумати суворіше покарання, і ми б радо скористались цією нагодою, якби не думка про наших читачів, які, певно, помруть від нудьги. Радимо "Миломию" (хоч би ким він там був) у

майбутньому пересилати такі твори до редакцій "Гармидера", "Ласуна" або "Горланя". Ці надрукують, будьте певні. Ці щомісяця друкують такий мотлох. Отож пересилайте туди, а нас ніхто не ображатиме безкарно".

(1) Дослівно (латин.).

Цей відгук остаточно поклав край моїм надіям, а щодо "Гармидера", "Горланя" і "Ласуна", то я не уявляю, як вони стерпіли таку наругу. їх набрали найдрібнішим міньйоном (саркастичний натяк: мовляв, подивіться, які ви маленькі та ниці, а МИ позираємо на вас з недосяжної висоти великих літер!). Це було занадто! їх зневажали, над ними знущалися! На місці цих журналів я б доклав усіх зусиль, аби притягнути "Нісенітницю" до відповідальності, і задля цього скористався б зі статті закону "Про захист тварин від жорстокого поводження". Щодо "Миломия" (хоч би ким він там був), то в мене остаточно увірвався терпець, і я більш не співчував йому. Він виявився звичайнісіньким дурнем (хоч би ким він там був) і отримав стільки стусанів, скільки заслуговував.

Попрацювавши зі стародруками, я впевнився, по-перше, в тому, що "найкраща політика — чесність", по-друге — що коли я не спромігся писати вірші краще за містера Дан-те, а також обох сліпців та інших представників допотопного письменства, то писати гірше за них неможливо. Проте я трохи оговтався і вирішив будь-що-будь написати якийсь "цілком оригінальний твір" (як інколи пишуть на обкладинках журналів). Я знову поклав перед очима як взірець блискучі вірші редактора "Ґедзя" на честь "Брильянтину Тама" і в запалі суперництва вирішив скласти оду на ту ж величну тему.

Перший рядок я написав легко і невимушено,— ось послухайте:

Писати вірші про "Брильянтин Тама"...

Однак, докладаючи всіх зусиль, щоб підшукати риму до "Тама", я впевнився, що мої спроби ні до чого не приведуть. Тоді я кинувся по допомогу до батька і, плідно попрацювавши кілька годин, ми з ним склали таку поему:

Писати вірші про "Брильянтин Тама"

Важка робота, сказати прямо.

(Підпис) Сноб

Певно, наш опус вийшов не дуже довгий, але, як писалось в "Единбург Ревю" "пора зрозуміти", що цінність літературного твору визначається зовсім не його розмірами. Просторікування "Щоквартального огляду" на тему "наполегливої праці" взагалі не слід сприймати всерйоз. У цілому я був задоволений своєю першою пробою пера, залишалось тільки вдало прилаштувати її. Батько наполягав переслати вірші до "Ґедзя", але дві обставини ставали мені на перешкоді" По-перше, я боявся заздрощів редактора, а по-друге, я знав, що він не схильний платити за оригінальні твори. Зваживши як слід всі обставини, я переслав свої вірші до більш поважного "Ласуна" і нетерпляче та водночас рішуче чекав на вирок цього журналу.

В наступному номері я з неприхованою гордістю прочитав свою поему, яку було повністю надруковано на першій сторінці в супроводі таких знаменних слів, набраних у дужках курсивом:

(Звертаємо увагу наших читачів на чудові вірші під назвою "Брильянтин Тама", які ми наводимо нижче. Немає потреби говорити про їхню довершеність і патетику,— без сліз їх прочитати не можна. А тим, кому не до смаку рядки, присвячені цій самій величній темі, що їх нашкрябав редактор "Ґедзя", радимо порівняти обидва твори.

P. S. Нам не терпиться розгадати таємницю псевдоніма "Сноб". Чи не можна сподіватись на персональне знайомство з автором?)

Така оцінка мого твору нітрохи не суперечить істині, проте, мушу признатись, я на неї не сподівався,— нехай запізніле визнання буде вічним докором моїй батьківщині і всьому людству. Не гаючи часу, я кинувся до редактора "Ласуна", який, на щастя, був удома. Він привітав мене підкреслено шанобливо, навіть по-батьківськи тепло і поблажливо, — безперечно, з огляду на мій юний вік і житейстку безпорадність. Він запросив мене сісти і одразу ж перейшов до розгляду поеми, розсипаючи на всі боки компліменти, повторити які мені не дозволяє природна скромність. А втім, містер Краб (так звали редактора) не просто підлещував мені. Він невимушено, зі знанням справи проаналізував мій твір, не вагаючись, вказав на кілька дрібних вад, чим значно підняв свій авторитет у моїх очах. Звичайно, ми поговорили й про "Ґедзя", і, хотілося б думати, сувора критика і гострі кпини, що їх містер Краб вихлюпнув на це нещасне видання, ніколи не впадуть на мою голову. Я звик вважати редактора "Ґедзя" мало не надлюдиною, та містер Краб швидко спростував цю думку. Він пролив світло на літературне і приватне життя "Уїдливої Мухи" (так саркастично містер Краб називає свого конкурента, редактора "Ґедзя"). "Уїдлива Муха" — чоловік непутящий, пише паскудні речі, а до того ж — запроданець, штукар і добрячий мерзотник. Він написав трагедію, над якою регоче вся країна, а від його фарсу у людей течуть гіркі сльози. Це ще не все, він не погребував написати пасквіль на містера Краба, в якому називає того "ослом". Якщо я захочу висловити думку з приводу "Уїдливої Мухи", містер Краб без вагань надасть мені таку можливість на сторінках "Ласуна". Тим часом, оскільки

"Ґедзь" неодмінно накинеться на мене за спробу позмагатися з автором "Брильянтину Тама", він (містер Краб) стане на захист моїх особистих інтересів. І якщо з мене зразу ж не будуть люди, то це не його (містера Краба) провина.

Містер Краб на якусь хвилину замовк (я майже нічого не второпав з його промови), і я ризикнув нагадати, що хотів би отримати гонорар за

свою поему, згідно з оголошенням на обкладинці "Ласуна", в якому зазначалося, що він ("Ласун") "готовий щедро заплатити за всі прийняті матеріали і не зупиниться перед тим, аби витратити на невеличкий вірш суму, яка перевищує річні видатки "Гармидера", "Горланя" і "Нісенітниці" укупі". Тільки-но я вимовив слово "гонорар", містер Краб широко розплющив очі, потім роззявив рота і став схожим на перелякану стару качку, яка намагається кахнути. Так він і стояв (раз у раз розпачливо і спантеличено хапаючись за голову) майже весь час, поки я виговорював цю фразу. Коли я скінчив, він знеможено відхилився на бильце крісла і безпорадно опустив руки, хоча й далі роззявляв рота, мов качка. Поки я мовчки стояв, вражений такою поведінкою співрозмовника, він раптом схопився і кинувся до дзвінка, та, доторкнувшись до нього, мабуть, прийняв інше рішення (хоч яке б воно було), пірнув під стіл і враз виліз з-під нього, тримаючи в руках кийка. Він уже було замахнувся ним (не знаю навіщо), та тієї ж миті лагідна посмішка освітила його обличчя, і він сумирно опустився в крісло.

— Містере Таме,— сказав він (я заздалегідь переслав йому візитну картку) — містере Таме, ви ж молода людина, мені навіть здається, дуже молода,— так?

Я погодився і додав, що не досяг іще повноліття.

— Он воно що! — вигукнув він.— Чудово! Все ясно! Щодо гонорару — то ви маєте слушність, безперечну слушність. Але ж... е-е... перша публікація... розумієте, перша... а наш журнал ніколи не платить за першу... розумієте? Річ у тому, що в таких випадках ми виступаємо одержувачем. (Містер Краб лагідно посміхнувся, зробивши наголос на слові "одержувачем"). Здебільшого платять нам за те, що ми друкуємо першу спробу пера... Надто коли йдеться про вірші. А по-друге, містере Таме, ми дотримуємось правила ніколи не платити argent comptant (1), як кажуть французи; гадаю, ви розумієте мене. Через три-шість місяців після публікації...або через рік-два... ми б не заперечували проти того, щоб видати зобов'язання на строк дев'ять місяців,— звичайно, за умови,

якщо є впевненість, що через півроку ми не "луснемо". Сподіваюся, містере Таме, мої пояснення задовольняють вас.

(1) Готівкою (фр.).

Містер Краб замовк, і на його очах я побачив сльози.

Я глибоко засмутився,— адже несамохіть завдав страждань такій чудовій і вразливій людині,— і поспішив вибачитись перед нею і запевнити, що наші погляди цілком збігаються і що я повністю усвідомлюю делікатність його ситуації. Я виклав йому це в вишуканих зворотах і пішов.

Невдовзі після того одного чудового ранку "я прокинувся і збагнув, що став знаменитим". Далі я процитую кілька відгуків преси, які підтверджують мою велич. Ці відгуки, як видно, є не чим іншим, як критичними дописами про номер "Ласуна" з моїми віршами. Ці статті цілком переконливі, вичерпні і зрозумілі, за винятком хіба що ієрогліфічного підпису: "Sep. 15-I t" (1) в кінці кожної з них.

(1) Вересня 15 — цього року (латин.).

"Телепень", журнал, відомий своєю вибагливістю і тверезістю літературних оцінок, висловився так:

"Ласун"! Жовтневий номер цього чудового журналу затьмарює всі попередні і сягає небачених висот. Розкішним друком та папером, кількістю і якістю ілюстрацій, літературною вартістю матеріалів "Ласун" так перевершує своїх невдах конкурентів, як Гіперіон Сатира. Щоправда, "Гармидер", "Горлань" і "Нісенітниця" побивають його хвалькуватістю, але в усьому іншому — "Ласуну" немає рівних! Важко збагнути, як цей уславлений журнал спромігся на такі надмірні витрати. Звичайно тираж цього журналу — 100 000 примірників, а за останній місяць кількість передплатників зросла на чверть. Проте, з іншого боку, журнал щоразу

сплачує своїм авторам нечувані гонорари. Кажуть, містер Шельмосел отримав не менше тридцяти семи з половиною центів за свою незрівнянну статтю "Про свиней". З таким редактором, як містер Краб, і з такими авторами, як Сноб і Шельмосел, "Ласуну" не слід боятися конкурентів. Тож кваптеся передплатити його".

Признатись, ця висока оцінка мене як автора з боку такого поважного видання, як "Телепень", тішила моє самолюбство. Поставивши моє ім'я, тобто мій nom de guerre (1) перед великим Шельмоселом, він ощасливив мене, і, гадаю, я заслуговував на це.

Потім мою увагу привернули таки рядки в "Плазуні" — органі, що зажив слави своєю одвертістю і незалежністю... а також неперевершеним вмінням підлещувати і догоджати тим, хто влаштовує бенкети:

"Жовтневий номер "Ласуна" вийшов раніше за інші журнали і своїм розкішним оформленням і багатством змісту затьмарює їх. Звичайно, "Гармидер", "Горлань" і "Нісенітниця" відрізняються хвалькуватістю, але в усьому іншому "Ласуну" немає рівних. Нам несила збагнути, як цей славетний журнал може йти на такі надмірні витрати. Щоправда, за останніх два тижні кількість його передплатників зросла на третину, а тираж становить 200 000 примірників, однак, з іншого боку, він щомісяця сплачує своїм авторам нечувані гонорари. Як нам стало відомо, містер Базікало отримав не менше п'ятдесяти центів за свою останню "Монодію в калюжі".

Серед авторів цього номера ми бачимо (окрім його знаменитого редактора, містера Краба) такі імена, як Сноб, Шельмосел і Базікало. Однак, на нашу думку, якщо не брати до уваги редакційні примітки, найяскравішою перлиною номера є поема Сноба "Брильянтин Тама". Та нехай наш читач не зробить із заголовка висновку, буцімто ця незрівнянна bijou (2) має щось спільне з тією нісенітницею, що її написав на цю ж тему якийсь жалюгідний писака, чиє ім'я не годиться вимовляти вголос поважним людям. Поема про "Брильянтин Тама" викликала

загальну зацікавленість особою, яка ховається під псевдонімом "Сноб", і ми, на щастя, можемо її задовольнити. "Сноб" — nom de plume (3)— Якваса Тама, мешканця нашого міста, родича великого містера Якваса (на честь якого його названо) і, крім того, особи, певним чином пов'язаної з найвельможнішими родинами штату. Його батько, Томас Там, ескв., заможний комерсант в Хлюст-Сіті".

(1) Псевдонім (фр.).

(2) Перлина (фр).

(3) Псевдонім (фр,).

Така висока оцінка вкрай розчулила мене: адже її дало таке кришталево чисте джерело, як "Плазун". Слово "нісенітниця", вжите щодо "Брильянтину Тама", надрукованого в "Уїдливій Мусі", я вважаю цілком доречним і слушним. Водночас слова "перлина" і "bijou" про мій твір були, певною мірою, мляві і невиразні. Вони були не досить prononces (1) (як кажуть у Франції). Тільки-но я скінчив читати "Плазуна", як мій друг підсунув мені примірник "Крота" — щоденного видання, що зажило великої слави завдяки вмінню доходити до самої суті, а також відвертості, чесності та неупередженості передовиць. Ось що писалося в "Кроті" про "Ласуна":

(1) Точні (фр.).

"Ми щойно отримали жовтневий номер "Ласуна" і можемо відзначити, що ніколи раніше не читали жодне з періодичних видань з такою насолодою. Ми б хотіли дещо порадити "Гармидеру", "Горланю" і "Нісенітниці". Пильнуйте своїх лаврів. Безперечно, ці видання побивають усіх своєю галасливістю і пихою, але в усьому іншому нам несила збагнути, як цей уславлений журнал може витрачати такі величезні кошти, і хоча його тираж 300 000 примірників, а за останній тиждень кількість передплатників зросла наполовину, проте суми, які він

щомісяця сплачує авторам, нечувано великі. Як нам стало відомо з цілком надійних джерел, містер Базікало отримав не менше шістдесяти двох з половиною центів за свою останню повість про родинне життя під назвою "Кухонний рушник". Серед авторів номера такі знаменитості, як містер Краб (неперевершений редактор), Сноб, Шельмосел, Базікало та інші; однак після безсмертних творів самого редактора ми надаємо перевагу новій поетичній зірці, яка підписується nom de guerre "Сноб" і, на нашу думку, наче діамант, скоро затьмарить своїм блиском славу "Боза". Як нам відомо, "Сноб" — псевдонім містера Якваса Тама, єдиного нащадка багатого комерсанта з нашого міста Томаса Тама, ескв., близького родича шановного містера Якваса. Чудова поема містера Тама називається "Брильянтин Тама" — не зовсім підхожа, до речі, назва, оскільки якийсь пройдисвіт, пов'язаний з бульварною пресою, уже встиг написати якусь дурницю на цю тему, чим викликав до неї відразу у всього міста. А втім, навряд чи хто сплутає ці два твори".

Схвальний відгук такого проникливого видання, як "Кріт", переповнив мою душу радістю. Єдине заперечення викликало в мене слово "пройдисвіт": точніше було б написати "мерзенний злодій, паскуда і пройдисвіт". Гадаю, так звучало б вишуканіше. Треба визнати, що вираз "діамантовий блиск" не досить точно передає суть того, що хотів сказати "Кріт" про незрівнянну поему "Брильянтин Тама". Того ж вечора, коли я прочитав відгуки "Телепня", "Плазуна" і "Крота", мені на очі потрапив примірник "Довгоноги", журналу, який відрізняється надзвичайним розумінням літературного процесу. Ось що писалося в ньому:

"Розкішний жовтневий номер "Ласуна" уже дійшов до читача. Відтепер дискусіям про перевагу того чи того видання покладено край, отже, "Гармидеру", "Горланю" і "Нісенітниці" слід облишити подальші гарячкові спроби захопити першість. Ці журнали перевершують "Ласуна" своєю нахабністю, але в усьому іншому — давайте нам "Ласуна"! Ми ніяк не збагнемо, як цей уславлений журнал може йти на такі надмірні витрати. Щоправда, його тираж сягнув майже 500 000 примірників, і за останніх два дні кількість передплатників зросла на сімдесят п'ять відсотків, але ж суми, які журнал щомісяця сплачує своїм авторам,

нечувано великі. Нам відомо, що мадемуазель Плагіатстер отримала не менше вісімдесяти семи з половиною центів за своє чудове революційне оповідання "Про Йоркського коника і зеленого цвірконика".

Найцікавіші матеріали в цьому номері належать, звичайно, перу редактора (шановному містеру Крабу), але в ньому є чимало чудових творів таких авторів, як Сноб, мадемуазель Плагіатстер, Шельмосел, місіс Фальш, Базікало, місіс Пасквілі, а останнім, звичайно, за списком, а не за мірою таланту, стоїть Дурисвіт. Така блискуча плеяда геніїв може кинути виклик будь-кому в світі! Поема за підписом "Сноб", на нашу думку, викликає загальне захоплення і заслуговує на ще більше схвалення. Цей шедевр майстерності і красномовства називається "Брильянтин Тама". Певно, в декого з читачів можуть виникнути неясні, проте досить неприємні спогади про вірш (?) під такою ж назвою, який є брудною писаниною продажного перодряпа, горлоріза і жебрака, що здатний лише на підлість, і тісно співпрацює, на нашу думку, з одним із самих найнепристойніших видань нашого міста. Ми звертаємось до читачів: заради Всевишнього, не сплутайте ці два твори. Як нам відомо, автором "Брильянтину Тама" є геніальний учений і джентльмен Яквас Там, ескв., а "Сноб" — лише його nom de guerre".

Я ледве стримувався, коли читав отакі рядки діатриби. Я зрозумів, що така манера ухилятись або навіть поступатись, така навмисна поблажливість, з якою "Довгонога" розпатякувала про ту свиню, редактора "Ґедзя",— отже, як я уже сказав, я зрозумів, що така поблажливість була викликана саме упередженим ставленням до "Ґедзя", жагучим бажанням "Довгоноги" підтримати свою репутацію моїм коштом. Справді, кожен може легко пересвідчитися в тому, що якби "Довгонога" не вдавала з себе казна-що, а була правдивою до кінця, вона ("Довгонога") висловила б свою думку більш рішуче, точніше і ближче до суті. Слова "продажний перодряп", "жебрак", "підлість", "горлоріз" настільки безбарвні і непідхожі, що, здається, вони вжиті зумисне. Було б краще взагалі нічого не казати про автора найбездарніших віршів, написаних представником роду людського. Ми всі чудово розуміємо, що можна "посварити, трішечки підхваливши", а, з

іншого боку, хто візьме під сумнів потаємний замір "Довгоноги" трішечки посварити, щоб уславити?

Власне, нема ніякого діла до того, що "Довгонога" патякає про "Ґедзя". Але ж тут йшлося про мене. Після того як "Телепень", "Плазун" і "Кріт" прихильно висловились про мої здібності, від слів пересічної "Довгоноги" про "геніального вченого і джентльмена" війнуло холодом. Щодо джентльмена — тут усе точно! І я не вагаючись вирішив зажадати від "Довгоноги" письмового вибачення або викликати її на герць. Сповнений рішучості втілити свої наміри в життя, я почав прикидати, кому із друзів можна довірити послання до "вельмишановної" "Довгоноги", і, оскільки редактор "Ласуна" був прихильний до мене, я, зрештою, вирішив податись за допомогою до нього.

Я досі не можу знайти більш-менш задовільного пояснення, чому в містера Краба були такі незвичайні вираз обличчя і поведінка, коли я викладав йому свій план. Знову повторилася знайома мені сцена з кийком, дзвінком і по-качиному відкритим ротом. Була мить, коли, здавалося, він от-от кахне. Зрештою, він трохи вгамувався і почав говорити і діяти як нормальна людина. Однак відмовився брати участь у цій справі і переконав мене не відправляти виклик взагалі. З приводу ганебної поведінки "Довгоноги" він визнав, що деякі її вислови були недоречні, надто це стосується слів "джентльмен" і "учений". На закінчення бесіди містер Краб виявив справді батьківську турботу про мій добробут і запропонував час од часу виконувати роль Томаса Гавка для "Ласуна", що дасть мені можливість чесно підзаробити і водночас усталити свою репутацію.

Я попросив містера Краба пояснити, хто такий містер Томас Гавк і яким чином я повинен виконувати його роль. Тут містер Краб знову "зробив великі очі" (як кажуть у Німеччині), та, зрештою, вийшов із стану здивування, опанував себе й пояснив, що слова "Томас Гавк" він ужив для того, щоб уникнути вульгарно-просторічного "Томі", і що слід говорити "Томі Гавк" або "томагавк", а "виконувати роль томагавка" означає всіляко шпетити і ганити зграю авторів-невдах.

Я запевнив свого заступника, що, коли тільки це й робити, готовий зіграти роль Томаса Гавка. Тоді містер Краб запропонував мені спробувати свої сили і розквитатись з редактором "Ґедзя" якомога суворіше. Я виконав це прохання і прямо в приміщенні редакції написав рецензію на ту оригінальну поезію "Брильянтин Тама". Рецензія зайняла тридцять шість сторінок "Ласуна", і я зрозумів, що грати роль Томаса Гавка значно легше, ніж писати вірші: адже я дотримувався певної системи і тому майже не докладав зусиль, статечно роблячи свою справу. А робив я це так. За безцінь я купив на аукціоні "Промови лорда Брума", "Повне зібрання творів" Коббета, "Новий словник сленгу", "Мистецтво ганьбити" (повний курс), "Самовчитель брудної лайки" (in folio) і "Льюіс Кларк про мову". Ці твори я добряче потер скребницею, потім кинув шматки в сито і ретельно просіяв усе хоч трохи пристойне (суща дрібниця). Круті слівця я позапихував у велику олив'яну перечницю з поздовжніми дірками таким чином, щоб через них могли вільно пройти цілі речення. Тепер суміш була готова до вживання. Коли мене запрошували на роль Томаса Гавка, я змащував аркуш паперу білком качиного яйця, а тоді, пошматувавши твір, призначений для рецензування, таким же чином, яким я роздирав книжки, тільки ретельніше, щоб на кожному клаптику залишилось тільки по одному слову, я запихував їх у ту саму перечницю, закручував кришку, струшував і висипав усю суміш на змащений білком аркуш, до якого вона й прилипала. Ефект був просто чудовий, я б сказав, неперевершений. Справді, рецензії, виготовлені таким простим способом, на превеликий подив усього світу, затьмарювали усе написане іншими авторами. Попервах моїм творам була властива певна безладність, якийсь відтінок bizarre (1) (як кажуть у Франції), що трохи бентежило мене, але я гадав, що це наслідок моєї сором'язливості і недосвідченості. Всі вирази були на своєму місці (як кажуть англосакси). Багато з них було перекручено, декотрі навіть стояли догори ногами, і не було жодного, який хоча б приблизно зберігав свій зміст. Винятком були вислови містера Льюіса Кларка, такі категоричні й тверді, що вони нічого не втрачали навіть у найнезвичайніших позиціях і мали однаково щасливий і впевнений вигляд незалежно від того, стояли вони догори чи вниз ногами.

(1) Незвичності (фр.).

Важко сказати, що трапилось з редактором "Ґедзя" після публікації моєї критичної статті на його "Брильянтин Тама". Мабуть, він помер від горя. В усякому разі, він ураз пропав з лиця землі, і відтоді не чути навіть духу його.

Цій справі було покладено край, фурії заспокоїлись, і я одразу завоював велику прихильність містера Краба. Свої таємниці він довіряв тільки мені і доручив мені постійну роль Томаса Гавка в редакції "Ласуна"; оскільки він не міг мені дати ніякої платні, то дозволив просто користуватися його порадами.

— Мій любий Яквасе,— сказав він мені якось після обіду,— я ціню ваші здібності і люблю, як рідного сина. Я зроблю вас своїм спадкоємцем. Після моєї смерті "Ласун" стане вашою власністю. А тим часом я виведу вас у люди... неодмінно виведу... тільки слухайтесь моїх порад. Перш за все треба спекатись цього старого Кнура.

— Кнура? — зацікавився я.— Свині, чи не так?.. Арег (як кажуть латиною)?.. Хто свиня? Де?

— Ваш батько,— була відповідь.

— Справді,— сказав я.— Свиня.

— Вам треба подумати про майбутнє, Яквасе,— вів далі містер Краб, — а цей ваш наставник висить у вас на шиї, мов камінь. Нам потрібно негайно відітнути його. (Тут я витяг ножа). Нам потрібно відітнути його,— провадив далі містер Краб,— раз і назавжди. Він заважатиме нам... заважатиме. Повірте мені, вам слід дати йому стусана, або побити кийком, або скоїти щось подібне.

— А що ви скажете,— скромно поцікавився я,— якщо спочатку я дам йому стусана, потім поб'ю кийком і, смикнувши за ніс, приведу до тями?

Містер Краб замислено подивився на мене й відповів:

(1) Кабан (латин.).

— Вважаю, містере Таме, вашу пропозицію цілком слушною... усе це просто чудово, тобто ви маєте рацію, але з перукарем упоратися не так просто, і, гадаю, після того як ви зробите з Томасом Тамом те, що надумали, слід добряче підбити йому кулаком обидва ока, щоб він навіть не наважувався стежити за вами під час розваг. Якщо ви вчините саме так, можете вважати, що виконали своє завдання. А втім, було б непогано хлюпнути на нього раз-другий грязюкою з рівчака, а тоді віддати до рук поліції. Наступного ранку ви можете просто піти в поліцію і заприсягнутись, що на вас учинили напад.

Мене зворушило те тепле почуття, з яким містер Краб дав мені таку чудову пораду, і я, не гаючи часу, скористався з неї. Зрештою, я спекався старого кнура і відчув себе вільною людиною, справжнім джентльменом. Проте нестача грошей певний час викликала в мене якусь невпевненість, та згодом, уважно пороздивлявшись на всі боки і побачивши, що робиться в мене під носом, я збагнув, як уладнати таку річ. Я сказав "річ", бо по-латині, наскільки мені відомо, "річ" звучить гет. Між іншим, про латину, чи може мені хтось сказати, що означає quocunque (1) або modo? (2) Мій план був до краю простий. Я купив за безцінь шістнадцяту частку "Кусливої Черепахи" — оце й усе. Справу було зроблено, і я поклав гроші до своєї кишені. Звичайно, треба було владнати деякі дрібниці, які були, так би мовити, наслідком, результатом. Я, наприклад, придбав перо, чорнило, папір і з шаленим завзяттям узявся за діло. Я закінчив статтю для журналу, дав їй назву "Цвірінь-цвірінь автора "Брильянтину Тама" і переслав до "Нісенітниці". Однак цей журнал у "Щомісячних відповідях кореспондентам" назвав мою статтю "марнослів'ям", і я змушений був перемінити заголовок на "Кукуріку" Якваса Тама, ескв., автора оди "Брильянтин Тама" і редактора "Кусливої Черепахи". З цією

поправкою я знову послав статтю до "Нісенітниці", і, чекаючи на відповідь, щоденно друкував у "Черепасі" по шість шпальт, так би мовити, філософсько-аналітичних розвідок про літературну вартість журналу "Нісенітниця" і особисті якості його редактора. Наприкінці того ж тижня в редакції "Нісенітниці" збагнули, що припустились прикрої помилки і "сплутали безглузду статтю "Кукуріку", що її написав якийсь незнаний невіглас, з однойменною неоціненною перлиною знаменитого автора "Брильянтину Тама" Якваса Тама, ескв.". "Нісенітниця" висловила "щире співчуття з приводу цілком природного непорозуміння" і до того ж обіцяла надрукувати оригінал "Кукуріку" в наступному номері журналу.

(1) Хоч куди б (латин.).

(2) Тільки (латин.).

Річ у тім, що я так і думав і тоді, і пізніше, і не маю ніяких підстав думати інакше тепер, коли "Нісенітниця" таки помилилась. Навряд чи хто у світі, маючи добрі наміри, так неприпустимо помилявся, як "Нісенітниця". Відтоді я полюбив "Нісенітницю" і невдовзі глибоко збагнув саму суть її літературної вартості і принагідно залюбки розводився про неї на сторінках "Черепахи". А тут іще дивний, я б сказав, небувалий збіг, що спонукає серйозно замислитись: така ж революційна зміна поглядів, таке ж неймовірне bouleverse-ment (1) (як кажуть французи), такий же всеохопний шкереберть (якщо тільки можна навести тут цей досить широко вживаний індіанцями крутий вислів), що стався попри всі pro et con (2) у моїх взаєминах із "Нісенітницею", згодом, за таких самих обставин, відбувся й у взаєминах з редакціями "Горланя" і "Гармидера". Внаслідок цього геніального трюку мені поталанило: я "напихав повний гаманець" і, кажу про це чесно й упевнено, почав стрімко робити блискучу кар'єру. Я став знаменитим і можу тепер сказати словами Шатобріана: "Я творив історію — J'ai fait 1'histoire".

(1) Збурення (фр.).

(2) За і проти (латин.).

Я справді "творив історію". З тих славетних часів, що про них я веду свою оповідь, мої діяння і твори ввійшли до скарбниці людства. Вони вже відомі всьому світові. Отже, немає рації докладно описувати, як я, стрімко підіймаючись щаблями кар'єри, успадкував "Ласуна" і злив його з "Гармидером"; як згодом придбав "Горланя" і таким чином об'єднав три періодичні видання; як, нарешті, уклав угоду з останнім конкурентом і об'єднав усю літературу країни в одному чудовому, всесвітньовідомому журналі

"ГОРЛАНЬ, ЛАСУН, ГАРМИДЕР І НІСЕНІТНИЦЯ".

Так, я творив історію і досяг світового визнання. Моя слава розлетілась до найдальших куточків землі. У першій-ліпшій газеті ви неодмінно натрапите на згадку про безсмертного Якваса Тама: містер Яквас Там сказав так, містер Яквас Там написав так, містер Яквас Там зробив так. Але я людина скромна і покірливо залишаю цей світ. Зрештою, в чому полягає суть того незбагненного явища, яке ми називаємо "геніальністю"? Я погоджуюсь з Бюффоном... з Хогартом... по суті, геній — це насамперед старанність.

Погляньте на мене! Як я трудився... як працював... як писав! О боги, хіба я не писав? Я не знав слова "відпочинок". Удень я був прикутий до стола, а вночі, блідий від недосипання, працював при світлі лампад. Бачили б ви мене тоді. Я схилявся то направо, то наліво; то подавався вперед, то відкидався на бильце крісла. Я сидів tete baissee (1) (як кажуть мовою якихось індіанців), схилившись над білим, мов алебастр, аркушем. І хай там горе чи радість, голод чи спрага, я писав. Я писав у будь-яку погоду, я писав удень і вночі. Не має значення, що я писав, головне — стиль, який я запозичив у Дурисвіта. Бах! Трах! Пропоную вам познайомитись із ним.

(1) Нахиливши голову (фр.).